

ZA 14.01.23 - CONCERTZAAL

VOX LUMINIS, ENSEMBLE PULCINELLA & OPHÉLIE GAILLARD

Bach, Leipzig & de violoncello piccolo

Na de 2de cantate zal er een korte pauze van vijf minuten zijn voor het gezelschap.
Gelieve te blijven zitten.

CULTUURCENTRUM HASSELT, Kunstlaan 5, B-3500 Hasselt

CCHA.BE

ZA 14.01.23 - CONCERTZAAL

**VOX LUMINIS,
ENSEMBLE PULCINELLA &
OPHÉLIE GAILLARD**

**Bach, Leipzig & de violoncello
piccolo**

Na de 2de cantate zal er een korte pauze van vijf minuten zijn voor het gezelschap.
Gelieve te blijven zitten.

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685-1750)
Bach, Leipzig & de violoncello piccolo

Lionel Meunier – dirigent

Ophélie Gaillard – violoncello piccolo

Vox Luminis – zang

Ensemble Pulcinella – instrumentalisten

programma

Cantate BWV 6, Bleib bei uns denn es will Abend werden
Cantate voor Paasmaandag, 1725

Cantate BWV 183, Sie werden euch in den Bann Tun
Cantate voor de eerste zondag na Hemelvaart, 1725

Brandenburg Concerto n° 3 in G, BWV 1048

Cantate BWV 115, Mache dich, mein Geist, bereit
Cantate voor de 22ste zondag na Trinitatis, 1724

duur: ca. 71 minuten

samenstelling programmaboek: Catho Menten

BACH, LEIPZIG & DE VIOLONCELLO PICCOLO

Dit jaar zetten we het klassieke muziekseizoen van CCHA in met enkele meesterwerken van Johann Sebastian Bach. De Duitse componist, vaak beschouwd als een van de grootste aller tijden, liet ons een indrukwekkend oeuvre na, bestaande uit meer dan duizend werken. Hij beheerste zowat alle geliefde genres uit de barokperiode, gaande van fuga's, sonates en concerti tot motetten, koralen, oratoriums en cantates. Vooral dit laatste genre nam een belangrijke positie in tijdens de zeventiende en vroege achttiende eeuw. De cantate ontstond in Italië, verspreidde zich al snel over de rest van Europa en kwam uiteindelijk tot een hoogtepunt in de werken van Bach. Celliste Ophélie Gaillard en artistiek leider van Vox Luminis, Lionel Meunier, besloten dan ook om drie cantates van zijn hand weer tot leven te brengen. Daarnaast staat ook Bachs *Derde Brandenburgse Concerto* vanavond op het programma.

Bach als cantor in Leipzig

In mei 1723 werd Bach aangesteld als cantor aan de Thomasschule in Leipzig. In deze belangrijke en erg gewilde functie was hij onder andere verantwoordelijk voor de muziek in vier kerken en leidde hij de muziekkuitvoeringen tijdens de liturgische diensten die er plaatsvonden. Het werk als Thomascantor was zonder twijfel een erg dankbare functie op muzikaal vlak, maar tegelijkertijd was deze job ook zwaar en tijdrovend. Ondanks de hulp die hij kreeg van leerlingen van de Thomasschule, was de werklust voor Bach enorm. Hij moest continu nieuwe werken componeren en vaak ging het hierbij om grootschalige, intensieve composities. Hoewel zulke misvieringen ook opgevuld werden met kortere orgelwerken en koraalmelodieën, waren het de cantates die het absolute muzikale hoogtepunt van de kerkdienst vormden. Telkens keken de aanwezige christenen reikhalzend uit naar dit moment en de verwachtingen lagen dan ook erg hoog.

De tweede Leipzigcyclus

Voor elk nieuw kerkelijk jaar en de bijbehorende feesten schreef Bach een uitgebreide reeks cantates. Driekoningen, de drie Mariafeesten, Purificatie, de Annunciatie... Het zijn maar enkele voorbeelden van dagen waarop Bach een gloednieuw exemplaar voorstelde. In het totaal schreef hij jaarlijks zo'n 59 cantates,

afhankelijk van het aantal vaste feestdagen die op een zondag vielen. Voor de eerste Leipzig-cyclus die hij schreef, deed hij af en toe beroep op eerder gecomponeerde werken uit zijn periode in Weimar. Dit veranderde bij de tweede cyclus, geschreven voor het kerkelijke jaar van 1724-1725. Hiervoor besloot hij een oude traditie uit Leipzig te volgen: hij baseerde zijn cantates grotendeels op bestaande Protestantse koralen. Dit deed hij tot aan Pasen 1725, waarna hij opnieuw cantates componeerde op basis van teksten, geschreven door dichters of afkomstig van hymnen. De drie cantates die we vanavond zullen horen, maakten allemaal deel uit van deze tweede Leipzig-cyclus.

Over de drie cantates

In de eerste cantate *Bleib bei uns, denn es will Abend werden*, speciaal gecomponeerd voor Paasmaandag, wordt Jezus geprezen als het licht in de duisternis. Twee leerlingen die op weg zijn naar Emmaüs, twijfelen aan de wederopstanding van Christus. Angstig smeken ze een man die hen vergezelt om bij hen te blijven, want de nacht valt en de duisternis komt opzetten. Wat ze echter niet leken te beseffen, is dat ze al die tijd al met de verrezen Christus spraken. Het contrast tussen licht en donker, geloof en ongeloof, verlossing en zonde is sterk te horen in Bachs muziek door de afwisseling tussen mineur- en majeuretoonaarden.

Vervolgens wordt de cantate *Sie werden euch in den Bann tun* gespeeld. Net zoals in de cantate die exact een jaar voordien, in 1724, werd gespeeld, begint de tekst met enkele woorden van Christus. Deze keer ligt de nadruk echter niet op het lijden van de christenen, maar op het vertrouwen dat ze kunnen hebben in Jezus. Hij zal hen immers ongetwijfeld beschermen van dat lijden. Kwalitatief gezien is deze cantate misschien wel één van de rijkste uit de cyclus. Vooral de instrumentatie is opvallend: naast de strijkers en de continuo, voegde Bach maar liefst vier hobo's, twee *oboi d'amore* en twee *oboi da caccia* toe. Dit is zeer uitzonderlijk, aangezien we deze bezetting verder enkel nog in het tweede deel van het *Weihnachtsoratorium* tegenkomen.

Ten slotte is er de cantate *Mache dich, mein Geist, bereit*, die Bach schreef voor de 22ste zondag na *Trinitatis*. Voor de opening en het slot van zijn compositie nam hij de tekst en de toonaard sol groot

over van een koraal uit 1695, geschreven door Johann Burchard Freystein. Omdat de inhoud van de tekst niet bepaald optimistisch is, besloot Bach om de middelste delen van het werk in mineur te zetten in plaats van in sol groot. De cantate is immers één grote waarschuwing om te bidden en waakzaam te zijn, aangezien het einde op elk moment kan komen.

Violoncello piccolo

Toch is er in elk van deze drie cantates nog een merkwaardig instrument aanwezig. Zo schreef Bach een prominente rol toe aan de violoncello piccolo, een instrument dat enkel en alleen in de late barokperiode gebruikt werd en daarna jammer genoeg in de vergetelheid raakte. Het formaat van de violoncello piccolo is wat kleiner dan dat van de cello en in tegenstelling tot de gewone cello, heeft dit instrument geen vier, maar vijf snaren. Aan de snaren C, G, D en A wordt een mi-snaar toegevoegd, wat zorgt voor een uitgebreider toonbereik. Daarnaast krijgt het instrument hierdoor een geheel eigen klankkleur. Ook Bach was fan van de violoncello piccolo. Hij integreerde het wel vaker in zijn cantates en hij droeg er zelfs een volledige suite uit zijn reeks *Six Suites a violoncello solo* aan op. Vandaag de dag is de violoncello piccolo amper nog in gebruik. Het is dan ook een unieke kans om Ophélie Gaillard vanavond op dit instrument aan het werk te zien.

Bachs Brandenburgse Concerti

Voordat Bach als Thomascantor aan de slag ging, was hij kapelmeester aan het hof van Köthen. Hier was hij voornamelijk verantwoordelijk voor het schrijven van wereldlijke muziek, bedoeld voor concerten, feesten en speciale gelegenheden. Ook zijn zes welbekende Brandenburgse Concerti dateren uit deze periode. Toch waren deze niet bedoeld voor het hof van Köthen. Het was eerder een samenstelling van oud en nieuw muzikaal materiaal, waarmee hij de markgraaf van Brandenburg wilde overtuigen om hem als hofcomponist aan te nemen. Hoe dan ook behoren deze concerten tot de beste orkestwerken uit de barokperiode. De bijzondere betekenis van de Brandenburgse Concerti ligt voornamelijk in het feit dat ze het standaardtype concerto grosso verlaten. De originaliteit van Bachs ideeën, de brede textuur en het niveau van virtuositeit waren destijds ongezien. Daarnaast introduceerde hij ook allerlei nieuwe instrumentencombinaties, gaande van de homogene combinatie

tussen verschillende strijkers, tot een meer heterogene mix van koperblazers, houtblazers, strijkers en klavierinstrumenten. Ten slotte vervaagde Bach de grens tussen het concerto grosso of groepsconcerto enerzijds en het soloconcerto anderzijds. Er is dus geen twijfel mogelijk dat deze reeks concerten revolutionair was. Uit deze baanbrekende verzameling zal vanavond het Derde Brandenburgse Concerto in sol groot gespeeld worden.

OVER DE UITVOERDERS

Vox Luminis

Het vocaal ensemble Vox Luminis wordt al sinds haar ontstaan in 2004 internationaal geprezen omwille van haar unieke sound. Onder leiding van artistiek directeur Lionel Meunier, brengen de zangers zowel grote meesterwerken als verborgen parels uit het Duitse, Italiaanse en Engelse repertoire van de 17de en de vroege 18de eeuw. Het harde werk van Vox Luminis werd ondertussen al meermaals beloond. In 2012 won het ensemble de prijs 'Recording of the Year' op de prestigieuze Gramophone Awards, in 2018 werden ze uitgeroepen tot 'Klara Ensemble van het jaar' en al driemaal mochten ze de 'Diapason D'Or' in ontvangst nemen. En dit is dan nog maar het topje van de ijsberg. Jaarlijks verzorgt Vox Luminis wereldwijd ongeveer 70 concerten bij de belangrijkste concertzalen en festivals, waaronder Bozar Brussel, Lincoln Center New York, Bachfest Leipzig en Musikfest Bremen.

Lionel Meunier

De Franse dirigent en baszanger Lionel Meunier begon zijn carrière als vocalist bij gerenommeerde ensembles zoals Collegium Vocale Gent en Cappella Pratensis. Toch is hij internationaal vooral bekend als oprichter en dirigent van Vox Luminis. Hij wordt vaak beschouwd als een van de meest dynamische artistieke leiders actief op vlak van historische uitvoeringspraktijk en vocale muziek.

Daarnaast loven kenners hem omwille van zijn gedetailleerde en krachtige interpretaties en werd hij doorheen de jaren door talrijke ensembles, koren en orkesten gevraagd als gastdirigent. Zo werkte hij onder meer samen met de Nederlandse Bachvereniging, het Danish National Vocal Ensemble en het Boston Early Music Festival Collegium. Naast de vele prijzen die hij met Vox Luminis in de wacht sleepte, ontving hij in 2013 de titel 'Namurois de l'Année' voor cultuur in zijn thuisstad Namen.

Ensemble Pulcinella

Ensemble Pulcinella ontstond in 2005, toen een groep virtuoze muzikanten zich verzamelde rond celliste Ophélie Gaillard. Allen zijn ze met elkaar verbonden door de sterke passie en voorliefde voor historisch geïnformeerde uitvoeringspraktijk. Met hun authentieke instrumenten brengen ze niet enkel grote meesterwerken uit de

barok en de klassiek tot leven, maar ook gaan ze op zoek naar onbekende werken uit die periodes. Ondertussen bracht Ensemble Pulcinella al zes veelgeprezen albums uit, waaronder “*Bach Aria’s*” uit 2012 en “*Vivaldi: I Colori Dell’Ombra*” uit 2020. Voor hun twee opnames gewijd aan Carl Philipp Emanuel Bach werden ze zelfs beloond met een ‘Diapason D’Or’ en met de ‘*Choc de Classica*’. Deze behoren tot de belangrijkste prijzen voor klassieke muziek in Frankrijk en bewijzen dan ook hoe geliefd Ensemble Pulcinella is.

Ophélie Gaillard

De Franse celliste Ophélie Gaillard brak in 2003 door toen ze uitgeroepen werd tot “*Revelatie: Solist van het Jaar*” op de Franse prijsuitreiking Victoires de la Musique Classique. Sindsdien trad ze op in talrijke prestigieuze concertzalen overal ter wereld, waaronder Concertgebouw Brugge, Wigmore Hall Londen, Théâtre du Châtelet Parijs en Oji Hall Tokyo. Naast haar historische uitvoeringen met onder andere Ensemble Pulcinella, treedt ze ook regelmatig op met recentere werken uit

het repertoire van de 20ste en 21ste eeuw. Vaak wordt ze geprezen om haar veelzijdigheid, haar indrukwekkende techniek en haar gevoel voor lyriek en intonatie. Het is dan ook niet voor niets dat Gaillard al heel wat awards in ontvangst mocht nemen. De meest opmerkelijke hiervan was haar derde plaats op de J.S. Bach International Cello Competition in 1998.

TEKSTEN

Bleib bei uns denn es will Abend werden, BWV 6

1. Chor

*Bleib bei uns, denn es will Abend werden,
und der Tag hat sich geneiget*

2. Aria

*Hochgelobter Gottessohn,
laß es dir nicht sein entgegen,
daß wir itzt vor deinem Thron
eine Bitte niederlegen:
Bleib, ach bleibe unser Licht,
weil die Finsternis einbricht.*

3. Choral

*Ach bleib bei uns, Herr Jesu Christ,
weil es nun Abend worden ist,
göttlich Wort, das helle Licht,
laß ja bei uns auslöschen nicht.
In dieser letzt'n betrübten Zeit
verleih uns, Herr, Beständigkeit,
daß wir dein Wort und Sacrament
rein b'halten bis an unser End.*

4. Recitativo

*Es hat die Dunkelheit
an vielen Orten überhand genommen.
Woher ist aber dieses kommen?
Bloß daher, weil sowohl die Kleinen als die
Großen
nicht in Gerechtigkeit
vor dir, o Gott, gewandelt
und wider ihre Christenpflicht gehandelt.
Drum hast du auch den Leuchter umgestoßen.*

5. Aria

*Jesu, laß uns auf dich sehen,
daß wir nicht*

Koor

Blijf bij ons, want het wordt avond
en de dag loopt ten einde.

Aria

Hooggeprezen Zoon van God,
laat het niet tegen uw wil zijn
dat wij nu voor uw troon
een bede neerleggen:
Blijf, ach, blijf ons licht,
want de duisternis valt.

Koraal

Ach, blijf bij ons, Heer Jezus Christus,
want het is nu avond geworden, laat dein
uw goddelijke woord, het heldere licht
bij ons niet uitdoven.
Geef ons in deze laatste, droevige tijd
standvastigheid, Heer,
zodat wij uw woord en sacrament
zuiver bewaren tot aan ons einde.

Recitatief

De duisternis heeft
Op veel plaatsen de overhand gekregen.
Maar hoe is dat gekomen?
Alleen doordat zowel de kleinen als de
groten
niet in gerechtigheid
voor uw ogen, o God, hebben gewandeld
en in strijd met hun christenplicht hebben
gehandeld. Daarom hebt u ook de
kandelaar omver gestoten.

Aria

Jezus, laten we onze blik op u richten,
zodat wij niet

*auf den Sündenwegen gehen.
Laß das Licht deines Worts
uns helle scheinen
und dich jederzeit treu meinen.*

6. Choral

*Beweis dein Macht, Herr Jesu Christ,
der du Herr aller Herren bist;
beschirm dein arme Christenheit,
daß sie dich lob' in Ewigkeit.*

op zondige wegen gaan.
Laat het licht van uw woord
helder voor ons schijnen
en u altijd getrouw liefhebben.

Koraal

Bewijs uw macht, Heer Jezus Christus,
Heer van alle heren,
bescherm uw arme christenheid,
opdat zij u prijst in eeuwigheid.

Sie werden euch in den Bann Tun, BWV 183

1. Recitativo

*Sie werden euch in den Bann tun,
es kömmt aber die Zeit,
daß, wer euch tötet, wird meinen,
er tue Gott einen Dienst daran.*

2. Aria

*Ich fürchte nicht des Todes Schrecken,
ich scheue ganz kein Ungemach.
Denn Jesus' Schutzarm wird mich decken,
ich folge gern und willig nach;
wollt ihr nicht meines Lebens schonen
und glaubt,
Gott einen Dienst zu tun,
er soll euch selben noch belohnen,
wohlan, es mag dabei beruhn.*

3. Recitativo

*Ich bin bereit, mein Blut und armes Leben
vor dich, mein Heiland, hinzugeben,
mein ganzer Mensch soll dir gewidmet sein;
ich tröste mich, dein Geist wird bei mir stehen,
gesetzt, es sollte mir vielleicht zuviel geschehen.*

Recitatief

Ze zullen jullie verbannen,
maar de tijd komt
dat wie jullie doodt, zal menen
God daarmee een dienst te bewijzen.

Aria

Ik vrees de verschrikking van de dood niet,
ik ben helemaal niet bang voor tegenspoed.
Want Jezus' beschuttende arm zal mij
beschermen, ik volg hem graag en gewillig;
als jullie mijn leven niet wensen te sparen
en menen dat jullie daarmee
God een dienst bewijzen
en dat hij jullie daarvoor ook nog zal
belonen, Ach, laat dat maar zo zijn.

Recitatief

Ik ben bereid mijn bloed en mijn armzalige
leven op te geven voor u, mijn Heiland,
mijn hele mens moet aan u gewijd zijn;
het is mijn troost dat uw geest mij zal bij
staan, gegeven dat er mij misschien te veel
zal overkomen.

4. Aria

*Höchster Tröster, Heiliger Geist,
der du mir die Wege weist,
darauf ich wandeln soll,
hilf meine Schwachheit mit vertreten,
denn von mir selber kann ich nicht beten,
ich weiß, du sorgest vor mein Wohl!*

5. Choral

*Du bist ein Geist, der lehret,
wie man recht beten soll;
dein Beten wird erhöret,
dein Singen klinget wohl.
Es steigt zum Himmel an,
es steigt und läßt nicht abe,
bis der geholfen habe,
der allein helfen kann.*

Aria

Hoogste trooster, Heilige Geest,
die mij de wegen wijst
waarlangs ik moet wandelen,
kom mijn zwakheid te hulp,
want vanuit mezelf kan ik niet bidden,
ik weet dat u voor mijn welzijn zorgt!

Koraal

U bent een Geest die ons leert
hoe wij moeten bidden;
uw bidden wordt verhoord,
uw zingen klinkt welluidend.
Het stijgt op naar de hemel,
het stijgt op en laat niet af
totdat diegene heeft geholpen
die als enige kan helpen.

Mache dich, mein Geist, bereit, BWV 115

1. Choral

*Mache dich, mein Geist, bereit,
wache, fleh und bete,
daß dich nicht die böse Zeit
unverhofft betrete;
denn es ist
Satans List
über viele Frommen
zur Versuchung kommen.*

Koraal

Maak je klaar, mijn ziel,
waak, smeek en bid,
dat de boze tijd niet
onverwacht over je komt;
want het is
Satans list
om vele vromen
in verleiding te brengen.

2. Aria

*Ach schläfrige Seele, wie? ruhest du noch?
Ermuntre dich doch!
Es möchte die Strafe dich plötzlich erwecken
und, wo du nicht wachest,
im Schläfe des ewigen Todes bedecken.*

Aria

Ach slaperige ziel, wat nu? Rust je nog
steeds? Word toch wakker!
Anders kan het oordeel je plotseling wekken
en, omdat je niet wakker bent,
je met de slaap van de eeuwige dood
bedekken

3. Recitativo

*Gott, so vor deine Seele wacht,
hat Abscheu an der Sünden Nacht;
er sendet dir sein Gnadenlicht
und will vor diese Gaben,
die er so reichlich dir verspricht,
nur offne Geistesaugen haben.
Des Satans List ist ohne Grund,
die Sünder zu bestricken;
brichst du nun selbst den Gnadenbund,
wirst du die Hilfe nie erblicken.
Die ganze Welt und ihre Glieder
sind nichts als falsche Brüder;
doch macht dein Fleisch und Blut hiebei
sich lauter Schmeichelei.*

4. Aria

*Bete aber auch dabei
mitten in dem Wachen!
Bitte bei der großen Schuld
deinen Richter um Geduld,
soll er dich von Sünden frei
und gereinigt machen!*

5. Recitativo

*Er sehnet sich nach unserm Schreien,
er neigt sein gnädig Ohr hierauf;
wenn Feinde sich auf unsern Schaden freuen,
so siegen wir in seiner Kraft:
indem sein Sohn, in dem wir beten,
uns Mut und Kräfte schafft
und will als Helfer zu uns treten.*

6. Choral

*Drum so laßt uns immerdar
wachen, flehen, beten,
weil die Angst, Not und Gefahr
immer näher treten;
denn die Zeit
ist nicht weit,
da uns Gott wird richten
und die Welt vernichten.*

Recitatief

God, die over je ziel waakt,
verafschuwet de nacht van de zonde;
hij zendt je het licht van zijn genade
en verlangt dat je voor deze gaven,
die hij jou zo rijkelijk belooft,
enkel open geestelijke ogen hebt.
De sluwheid van Satan is er ondoorgrondelijk
op gericht de zondaars te verblinden;
als jij nu zelf het genadeverbond breekt,
zal er nooit hulp voor je zijn.
De hele wereld en alles wat daarin is,
zijn niets dan valse broeders;
en toch laten jouw vlees en bloed
zich er alleen maar door vleien.

Aria

Maar bid toch ook
midden in het waken!
Smeek bij deze grote schuld
je Rechter om geduld,
opdat hij je vrij van zonden
en rein zal maken!

Recitatief

Hij hunkert naar ons roepen,
hij neigt zijn genadig oor daarnaar;
als vijanden zich over ons ongeluk
verheugen, dan triomferen wij in zijn
kracht: doordat zijn Zoon, in wie wij bidden,
ons moed en krachten schenkt
en ons als helper bij wil staan.

Koraal

Laten wij daarom voor altijd
waken, smeken, bidden,
omdat angst, nood en gevaar
steeds naderbij komen;
want de tijd
is niet ver,
dat God ons zal oordelen
en de wereld vernietigen.

KLASSIEKE MUZIEK IN CCHA

zo 15 jan 2023

ANTWERP SYMPHONY ORCHESTRA & DE ROOVERS The Tempest

vr 20 jan 2023

NOORS REQUIEM Vocal Art, Tore Johansen & Espen Berg

za 28 jan 2023

LE CONCERT OLYMPIQUE O.L.V. JAN CAEYERS & KIT ARMSTRONG, PIANO Jonge componisten

zo 12 feb 2023

VLAAMS RADIOKOOR & IL GARDELLINO Requiem van Mozart

zo 26 feb 2023

K L A N G COLLECTIVE D O W L N D R A K E

za 18 mrt 2023

SOLISTEN VAN LE CONCERT OLYMPIQUE Beethoven intiem

vr 24 mrt 2023

IL GARDELLINO, OLGA PASHCHENKO, PIANOFORTE & JAN DE WINNE, FLUIT
Mozart Pianoconcerti

zo 26 mrt 2023

JULIEN LIBEER SOLO Schubert, impromptus & sonates

zo 26 mrt 2023

SAMUEL HASSELHORN, BARITON & JULIEN LIBEER, PIANO Schubert, Die Winterreise

zo 26 mrt 2023

JULIEN LIBEER KWINTET Schubert, Die Forelle

di 28 mrt 2023

ANTHONY ROMANIUK Perpetuum

vr 14 apr 2023

B'ROCK ORCHESTRA O.L.V MAXIM EMELYANYCHEV & VILDE FRANG, VIOOL

zo 16 apr 2023

OPERA BALLEET VLAANDEREN Tristan und Isolde van Richard Wagner

do 20 apr 2023

BRUSSELS PHILHARMONIC & SYLVIA HUANG, VIOOL Mozart, vioolconcerto

zo 23 apr 2023

GHALIA BENALI, ROMINA LISCHKA & VINCENT NOIRET Call to prayer

zo 21 mei 2023

MARCO BEASLEY & STEFANO ROCCO Due radici / Two roots